



ה' של ספינה

אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אהב ציון

שבת כרבינו תם, ולא מל את בנו בזמן כשיטת הגאונים.

ובעיקר הדבר שמחמת הספק ניתן לנהוג כשני חומרי דסתרי אהדדי, חידש הריטב"א שזהו רק בספק שאי אפשר לברר, אבל אם הספק הוא אצל האדם שכעת עושה המעשה, ולו יש ספק כמאן הלכתא, מחמת שאינו יודע הדין, ודאי דכשנקיט שתי החומרות נקרא כסיל בחושך הולך, שהרי היה לו ללמוד ולא למד.

"רבי עקיבא נמריה איסתפיק ליה וכו' ועבד הכא לחומרא והכא לחומרא"

ז. **"ורבי יהושע היא דלא משגח בבת קול"**

איך נוהגים בערב שבת כגאונים ובמוצאי שבת כרבינו תם

התוספות במסכת נדה (דף לו. ד"ה דהלכתא) כתבו: "דהכא דמספקא לן פסיק כמר להחמיר וכמר להחמיר". וכן בתוספות בראש השנה (יד: ד"ה הכסיל) כתבו: "ולא בעי לשנויי דרבי עקיבא מספקא ליה הלכתא כמאן ועבד לחומרא וכו'".

וכתב המגן אברהם (סוף סימן תצ"ג), שמקור דברי התוספות הוא מדברי הגמרא כאן, "רבי עקיבא גמריה איסתפיק ליה", שלא היה יודע האיך סבירא להו לבית הלל, ומפני הספק מותר לנהג תרי חומרי דסתרי אהדדי, אבל היכא דסתרי אהדדי לגמרי לא שייך לנהוג שניהם מפני הספק, דממה נפשך שרי כדאיתא בפרק ב' דחולין.

ועל פי זה אתי שפיר מה שבערב שבת אנו מכניסים שבת כדעת הגאונים, ואילו במוצאי שבת ראוי להחמיר ולנהוג כשיטת רבינו תם, וכפי שעורר בזה מקדמת דנא מרן רבינו עובדיה יוסף ז"ע. שלכאורה גם בזה הרי אלו תרי חומרי דסתרי אהדדי, שאם הלכה כגאונים יש להוציא שבת כשיטתם מוקדם יותר, ואם הלכה כרבינו תם יש לקבל שבת כשיטתו מאוחר יותר. אלא, שגם בזה הביאור שאין אנו פוסקים לדינא כשתי השיטות, אלא מחמת הספק חוששים לחומרא לשתיהן.

אלא שיש לציין למה שכתב החתם סופר בתשובותיו (אורח חיים סימן פ'), שזה ודאי דאחד שתפס כמחלט שיעור רבינו תם, ונולד לו בן בשבת לפני זמן השקיעה של רבינו תם, והוא לא מל אותו בשבת דחושש לשיטת הגאונים שבזמן שנולד כבר היה לילה של מוצאי שבת, בזה ודאי נקרא דעבוד תרי קולי דסתרי אהדדי, דעושה מלאכה בערב

מהי בת קול

דעות שונות נאמרו במפרשים בהגדרת מהות ה'בת קול' המוזכרת במקומות רבים, ומדוע נקראת בשם זה. בתוספות בסנהדרין (יא. ד"ה בת קול) כתבו: "יש אומרים שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים, אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר, כמו פעמים שאדם מכה בכח, שומע קול אחר היוצא ממנו שמרחיק ואותו הקול היו שומעין לכך קורין אותו בת קול". וכעין זה פירש רש"י באיוב (ד, טז). וראה בבמדבר רבה (יתרו כט, ט): "קול גדול ולא יסף כו", אלא כשאדם קורא לחבירו יש לקולו בת קול (כלומר מה שאנו מכנים 'הד' או 'אקו' בלע"ז) והקול שהיה יוצא מפי הקדוש ברוך הוא לא היה לקולו בת קול".

והתוספות יום טוב (יבמות טז, ו) בהא דתנן התם "ומשיאין על בת קול", ביאר: "לשון הר"ב 'שמעו קול צווחת', וכן כתב רש"י. ונראה לי שהוא שם מושאל מבת קול שנזכר הרבה פעמים בדברי רז"ל, שהוא קול שנשתמשו בו לאחר שפסקה הנבואה, והוא קול מחודש לשעתו מהבורא יתברך להודיע סודו ליראיו, ואותו קול קראוהו בת קול. וכתבו התוספות (סנהדרין יא) וזו לשונם: 'יש אומרים שלא היו שומעים קול היוצא מן השמים, אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק, ואותו קול היו שומעין לכך קורין אותו בת קול'. עד כאן.

"ולי נראה שנקרא בת קול לפי שאינו קול לו קול אליו, כמו שנאמר (במדבר ז) 'וישמע את הקול מדבר אליו', שזהו נבואה ממש, אבל קול זה שאנו בו הוא מעינו ודוגמתו במדרגה למטה ממנו, ולכך קראוהו בת קול, שהיא הבת לאביה, ולתשות כחה לא קראוהו בן קול אלא בת קול וכו'".

ח. "חיישינן שמא יעלה הים שרטון"

האם נהר יכול להיות מחיצה

בעניין מחיצה של נהר, כגון מבוי שבסופו יש נהר האם נחשב למחיצה. הנה המגן אברהם (סימן שס"ג ס"ק ל"א) והט"ז (שם ס"ק כ') כתבו דבימות הגשמים שהנהר נקרא בשבתות האלו בטלה המחיצה ואסור לטלטל, והטעם הוא דכשהמים ניגרים אז נראים המחיצות של גובה שפת הנהר, אבל כשנקרשו ואינם נראים בטלי המחיצות ואסור לטלטל. ובט"ז הביא ראייה לזה מדין בור ברשות הרבים עמוק עשרה ורחב ארבעה דהוי רשות היחיד, שאם מילאו מים הרי זה עדיין רשות היחיד, ואילו במילאו פירות ביטלו הפירות את המחיצות ואין זה רשות היחיד (כדאיתא בשבת דף ק'). ומוסיף הט"ז דאפילו שסוף המים אחר כך להפשיר, אפילו הכי כל זמן שהם קרושים הרי הם מבטלים המחיצה.

אבל בזמן שהנהר אינו נקרא ונקפא בזה נחלקו הפוסקים אם הינו מחיצה. דדעת הט"ז דגם בימות הקיץ נהר לא הווי מחיצה, וסברתו היא מסוגייתנו שבים חיישינן שמא יעלה שרטון, ואף שזה רק חשש בעלמא, ויש שם מחיצות, רק יש חשש שיתבטלו המחיצות בשל השרטון, ואפילו הכי רבי לא התיר להחשיב את הים למחיצה מחשש שמא תבטל המחיצה, וכל שכן לעניין נהר שוודאי שבימות הגשמים

לאסוקי שמעתתא

"מבוי שרצפו בלחין פחות פחות מד' באנו למחלוקת רבן שמעון בן גמליאל ורבנן" (פ.)

סוכה שיש מעליה חבלי כביסה, האם כשרה

מבואר בגמרא דאם אמרינן לבוד, נחשבים כל הלחיים כלחי אחד, ומכיוון שאסור להשתמש בין הלחיים, לכן אי אפשר להשתמש לכל אורך הלחיים, ולרבנן דלא אמרינן לבוד רק עד שלושה טפחים ולא עד ארבעה טפחים, לא נחשב הכל לחי אחד ואפשר להשתמש עד חודו הפנימי של לחי החיצון.

ולפי זה מבואר להדיא בגמרא זו דאמרינן לבוד להחמיר, ומחמת דין לבוד אנו אוסרים להשתמש לכל אורך הלחיים, וכן הוכיח הרשב"א (לקמן דף טז:) וזו לשונו שם: "אחר כך חזרתי וראיתי דאפילו להחמיר אמרינן לבוד כמבוי שרצפו בלחין", אמנם התוספות בסוכה (דף יז.) והרא"ש שם כתבו דלא אמרינן לבוד להחמיר, ודבריהם צריכים עיון מסוגיא ערוכה זו.

ובספר נפש חיה (יורה דעה סימן צ"ו) כתב ליישב דבאמת לא אמרינן לבוד להחמיר, ולענין לחי הטעם דאמרינן להחמיר מפני שעיקרו של לחי תליא בהיכר, ובכהאי גוונא שיש אורך ארבע אמות נראה כמבוי ולא לחי. אך עדיין צריך עיון בגוונא שאין באורך הלחיים ארבע אמות אלא פחות מכך מדוע אסור לטלטל בין הלחיים, הרי אז לא נראה כמבוי דאין בו שיעור ארבע אמות.

ומרן רבינו עובדיה יוסף ז"ע בחזון עובדיה סוכות (עמוד סט) פסק: "סוכה שנעשית תחת חבלי כביסה, אפילו אין בין חבל לחבל שלשה טפחים, אין לפסול מטעם לבוד, אלא הסוכה כשרה. ואפילו אם תלו כביסה על החבלים אין בכך כלום והסוכה כשרה".

ובמקורות ההלכה ביאר: "הנה מרן בשולחן ערוך (תרכ"ג) פסק, העושה סוכה למטה בבית שתחת הגג שהסירו ממנו הרעפים, אף על פי שנשארו העצים הדקים שהרעפים היו מונחים עליהם כשרה. והב"ח כתב על זה, דהיינו דוקא כשיש בין העצים הללו מרחק שלשה טפחים או יותר, אבל אם אין ביניהם אלא פחות משלשה טפחים, אז הם כלבודים, ונעשו כולם כדף אחד. ואף על פי שהט"ז חולק על זה, משום דלבוד להחמיר לא אמרינן (תוספות סוכה יז.). וכן כתב הרב מאורי אור (חלק בן נון דף קס"ו עמוד ב'), דאנן דמניחין הלטיש אף על פי שאינם רחוקים שלושה טפחים זה מזה אין לאסור משום שאין לבוד להחמיר. עיין שם. והמגן אברהם והאליה רבה חולקים על הב"ח בדין הלטיש וסבירא להו דבכהאי גוונא לא אמרינן לבוד. וכן פסק המאמר מרדכי (שם סק"ז). אבל הרב בכורי יעקב חשש לדברי הב"ח. וכן כתב המשנה ברורה (סימן תרכ"ו ס"ק י"ז, ובשער הציון ס"ק כ"ג) שלצאת ידי כל הספקות יראה שיהיה רווח בין העצים הדקים של הרעפים כשיעור שלושה טפחים. ולכאורה הוא הדין לחבלי הכביסה".

יקרוש הנהר, והרי אז יתבטלו המחיצות, יש משום זה לגזור בכל שבתות השנה משום השבתות האלו, ועל כן אין להתיר אף שבת שנהר יהיה מחיצה.

ומנגד דעת המגן אברהם דבזמן שהנהר נפטר ומימיו ניגרים וזורמים יכולים להשתמש בנהר כמחיצה. וטעמו, כפי שביארו המחצית השקל והחכמת שלמה, דאין שום דמיון בין החשש שיעלה הים שרטון להקפאה של הנהר, דהרי החשש שיעלה הים שרטון אין זה דבר קבוע כלל, דאין יודעין כלל מתי יעלה הים שרטון, ועל כן בכל שבת ושבת יש לחשוש שמא היום יעלה הים שרטון ותבטל המחיצה ולכן אסור להשתמש בים כמחיצה. מה שאין כן קפיאת הנהר, הרי אנו יודעים זמנו שהוא רק בחודשי החורף הקרים ביותר, ובימי הקיץ בוודאי שהנהר לא יקרש ויקפא, ואין לנו שום חשש בשבתות אלו, ואם כן שפיר הוי מחיצה.

ומה שכתב הט"ז שיש לגזר שבתות הקיץ אטו שבתות החורף, כתב בהגהות חכמת שלמה לדחות כי מנא לן לגזור כן, והרי באמת עיקרא דמלתא דרבנן והוי גזירה לגזירה, ולכן אין לנו רק מה שאמרו חז"ל שמא יעלה הים שרטון, והיינו היכא דבשבת זו גופא יש חשש זה.

יג.

"אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה ואלמלא חזיתיה מקמיה הואי מחדדנא טפי"

מעלת ראיית פני הצדיק

כתב רבינו הר"ח בבן יהוידע לבאר הלשון שנקט רבי "אחוריה דרבי מאיר" ו"מקמיה" דרבי מאיר, שהאותיות שהן מאחרי אותיות **מאיר**, הן אותיות **לקט**, דהיינו האות שנמצאת כביכול מאחורי מ' היא ל', ומאחורי י' היא ט', ומאחורי רבי היא אות ק', ומאחורי אות א' אין אות שהיא הראשונה בסדר האותיות. ומקמיה, היינו האותיות הניצבות כביכול לפני אותיות מאיר, שהן אותיות **כבשן**.

"ונרמז בזה דהרואה את רבי מאיר מאחוריו הרי זה קלט שיעור לקט שהוא דבר מועט שאינו משיביע, אך מאן דחזיה מקמי הרי זה שבע מאור תורתו דברי תורה שהם כבשונו של עולם. בא וראה כמה גדולה המשכה שתהיה מצד הפנים, דאיכא בירושלמי (נדרים כט), ברבי שמעון בן אלעזר שלא היו יכולים כל החכמים למצוא לו פתח לנדרו, עד שבא זקן אחד ומצא לו פתח בחכמה, ואמרו החכמים לאותו זקן מנין לך זאת החכמה שנתחכמת כולי האי, ואמר להם מקלו של רבי מאיר היתה בידי והיא מלמדת אותי דעת, עיין שם.

"ופרשנו במקום אחר מה שהיתה סגולת המקל חזקה וגדולה כל כך, כי הראשונים

נשען עליה ומסתכל בה בעת שהיה מתבודד ומחשב בכונות קדושים הידועים לו להמשיך על עצמו רוח הקודש. וגם היתה המקל קולטת רוח קדושה מן אור פניו הקדושים, וכל כך קלטה קדושה שהיה בה טופח על מנת להטפח, שיש בה שיעור גדול שהזקן היה קולט חכמה מן קדושה שהיתה שורה עליה. ולכך אמר רבי אלמלא חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי, כי גדול האור הנמשך מצד הפנים עשר ידות על הנמשך מצד האחור, ולכן הזהיר הכתוב (ישעיהו ל, כ) 'והיו עיניך רואות את מוריך'."

ז"ל היה דרכם ליקח בידם משענת, ולפעמים סומכים עצמם עליה ומסתכלים בה כדי לפשט מחשבתם מן עיני עולם הזה ולצמצם מחשבתם בדבר קדושה אשר יביאו ויתבוננו בו, ולכן המקל הוא נמשך עליו רוח קדושה מקדושת מחשבתם. ולכן אמר אלישע הנביא ע"ה לגחזי שיקח משענת שלו וישים אותה על פני הנער להחיותו, יען כי משענתי חופף עליה רוח קדושה מפניו הקדושים בעת שהוא מסתכל בה בעת ההתבודדות שלו. "ולכן יכולה היתה מקלו של רבי מאיר שהיה